

© Синиця В.Г., Пішак В.П., Ахтемійчук Ю.Т.

**Р.М.ПОРТУС. СЛОВНИК-ДОВІДНИК З КЛІНІЧНОЇ АНАТОМІЇ:
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКО-ЛАТИНСЬКИЙ. – ЗАПОРІЖЖЯ:
ПОЛІРАФ, 2005. – 560 с.**

---

*"Ну, що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого,
А серце б'ється, ожива,
Як їх почує!.."
Т.Г.Шевченко*

Одним із важливих напрямів роботи українських учених-медиків на сучасному етапі є їхня активна участь у впорядкуванні та уніфікації медичної термінологічної лексики українською мовою, адже не секрет, що впродовж багатьох десятиліть українська мова витіснялася з наукової сфери функціонування. У цьому ракурсі поява "Словника-довідника з клінічної анатомії...", укладеного доктором медичних наук, професором, завідувачем кафедри оперативної хірургії, топографічної анатомії і загальної патології Запорізької медичної академії післядипломної освіти Р.М.Портусом, є своєчасною і актуальною. Ми глибоко переконані, що існує аргументована резонансність у складанні вузькогалузевих словників за умови існування видань, що охоплюють усі галузі медицини, як от "Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник" (Львів, 1993), що вміщує понад 30000 слів із 36 основних медичних спеціальностей, або українське перекладне видання Ілюстрованого медичного словника Дорланда (Львів: Наутилус, 2003), який містить понад 2300000 медичних і парамедичних слів. Переваги вузькогалузевих словників полягають у тому, що до них можна добрати значно більшу кількість термінів і термінологічних сполучень, вони є більш вичерпними, зручними та легкими у користуванні.

Рецензований словник-довідник є одночасно перекладним і тлумачним. Для кращого зорового сприйняття словникова стаття поділена на три відповідні графі: російський термін та його стисле тлумачення; український відповідник з його стислим тлумаченням; латинський термін у словниковій формі, іноді з позначенням у дужках епонімних най-

менувань та вказівки на походження термінів, що сприяє підвищенню культурознавчого аспекту. Розуміємо, що наявність графі з термінами та їх тлумаченнями російською мовою зумовлена зростанням кількості іноземних студентів, які зовсім не володіють українською мовою або володіють нею недостатньо добре, та наявністю низки поколінь лікарів, які вчилися за радянських часів виключно російською мовою. І все ж таки, дозволимо собі зауважити, що варто було б розмістити відібрані терміни в іншій послідовності – українсько-російсько-латинський варіант, з огляду на необхідність плекання рідного українського медичного називництва.

Надзвичайно позитивним є принцип зазначення наголосу та закінчення родового відмінку у перших двох графах словника-довідника, що, безперечно, поліпшить мовленнєву культуру лікарів-клініцистів, студентів і, навіть, викладачів, адже ми часто чуємо відростоқ замість відросток, перехід замість перехід, залоза замість залоза, скроневий чи скроневий замість правильного скроневий, мозочковий замість мозочковий, кишкa замість кишка, мозолистий замість вірного мозолистий.

З огляду на те, що клінічна анатомія є багатопрофільною медичною дисципліною, термінологія у цій галузі надзвичайно об'ємна. Вона вміщує назви з нормальної анатомії людини, топографічної анатомії, гістології, ембріології, патологічної анатомії і тератології. Професор Р.М.Портус, опираючись на праці попередників (про що свідчить список використаної літератури), зробив спробу об'єднати в одне ціле понад 15000 слів з вищевказаних спеціальностей та розробити графологічну структуру з урахуванням кумуляції термінологічного матеріалу в кож-

ному конкретному випадку. На наш погляд, мета була досягнута – автору властива висока професійна медична та лінгвістична кваліфікація.

Разом з тим дозволимо собі висловити кілька побажань-зауважень. Укладач словника, мабуть, наслідуючи "новітню" тенденцію орфографічного спрощення в написанні деяких латинських термінів, замість класичного *thyreoideus, a, um* (щитоподібний) вживає *thyoideus, a, um* (с. 511-515 і ін.), що дійсно трапляється в деяких сучасних виданнях, зокрема Ілюстрованому словнику Дорланда. Це недоречна помилка, бо грецьке *thygeos* має значення "щит" (звідси *thyreoideus* – щитоподібний), а грецьке *tygos* перекладається як "сир", отож *thyoideus* слід було б перекладати українською як "сироподібний".

Не зовсім зрозуміло, чому в деяких латинських термінах наголос відсутній (напр., с. 66 – *axilla*, *maxilla*; с. 254 – *clavicula*) або зазначений тільки частково (с. 16 – *circulus arteriosus iridis major (minor)* замість *circulus arteriosus iridis major (minor)*; с. 281 – *nodus lymphoidei parotidei profundi (intraglandularis)* замість *nodus lymphoidei parotidei profundi (intraglandulares)*; с. 316 – *spina mentalis mandibulae* замість *spina mentalis mandibulae*) і т. д. Згідно з нормами латинського наголосу, на с. 67 термінологічне сполучення *apex radices dentis* мало би правильно наголошуватися так: *apex radices dentis*.

Окремо слід зупинитися на наголошуванні клінічних термінів, утворених на основі греко-латинських дублетів і терміноелементів, зокрема на латинізованих грецьких термінах на -ia типу *ablepharia*, *ascromicria* тощо. На сьогоднішній день погляди науковців у цьому відношенні розбігаються: одні (і таких більшість) схиляються до думки, що ці терміни мають наголошуватися всупереч правилам наголосу латинської мови: *ablepharia*, *adentia*, *azoospermia* і т. п.; інші ж автори дотримуються загальновідомого правила "vocalis ante vocalem corrigitur" і наголошують третій склад від кінця слова: *adentia*, *azoospermia* тощо. Мабуть, з огляду на вищесказане, професор Р.М.Портус уникає фіксації наголосу у термінах такого типу (напр., с. 8 – *ablepharia*, *agonia*; с. 9 – *adentia*, *azoospermia*, *ascromicria*; с. 393 – *macrostomia*, *microstomia*; с. 477 – *urographia* і т. ін.), хоча в окремих випадках наголос все-таки зазначений (напр., с. 9 – *aloprecia*, *ae f*; с. 470 – *bagyacusia*, *ae, f*; с. 154 – *strephopodia*, *ae f*).

На жаль, в окремих латинських словникових

статтях трапляються граматичні неточності. Наприклад, на с. 362 подається *obturementum, i m*, тоді як іменники із закінченням -um у називному відмінку однини відносяться до середнього роду II відміни іменників, тому правильно було б написати *obturementum, i n*.

Спостерігається плутанина стосовно словникової форми іменників IV відміни: с. 66 – треба писати *manus, us f*, а не *manus, i f*; не витримано норми запису деяких іменників III відміни у словниковій формі: с. 362 – треба писати *suber, eris n*, а не *suber, is n* (порівн. с. 470 – *cadaver, eris n*). Якщо слово однокладове, то у словниковій формі варто писати не тільки закінчення родового відмінку однини, а повністю слово. Наприклад, на с. 349 написано *ren, is m*, а треба писати *ren, renis m*, аналогічно с. 405 – *splen, is m* замість правильного *splen, splenis m* тощо.

Бажано було б чіткіше провести лінгвістичну обробку відібраних латинських термінів щодо узгодження прикметників з іменниками та дотримання норм латинської граматики. Наприклад, на с. 261 написано *plexus venosus thyreoidea*, а треба *plexus venosus thyreoideus*, оскільки іменник IV відміни *plexus* є чоловічого роду; на с. 299 читаємо *plica venae cavae inferior*, а правильно – *plica venae cavae inferioris*; с. 478 – *ramus communicans cum nervi auriculotemporalis* замість правильного *ramus communicans cum nervo auriculotemporalis*; с. 169 – *plexus coccygeum*, а треба *plexus coccygeus* і т. п.

Іменники IV відміни *plexus, us m* (с. 439), *ductus, us m* (с. 370), *tractus, us m* (с. 375) подаються автором у словниковій формі вірно, проте у складених термінах з цими номенами спостерігаються граматичні огріхи: треба писати *agenesia ductuum biliferorum* замість поданого *agenesia ductorum biliferorum* (с. 8), або с. 370 – *trunci plexi brachialis* замість правильного *trunci plexus brachialis* чи с. 438 – *tracti spinales* замість належного *tractus spinales*.

Ці неточності аж ніяк не знижують загального позитивного враження від тримовного перекладно-тлумачного словника-довідника з клінічної анатомії і, сподіваємося, будуть взяті до уваги автором при перевиданні цієї цінної книги. Не сумніваємося, що словник професора Р.М.Портуса стане настільною книгою для фахівців різних галузей медицини, допоможе практичним лікарям, студентам і викладачам удосконалити свою термінологічну грамотність і зробить певний внесок у розвиток української медичної лексикографії.

**В.Г.Синиця,
В.П.Пішак,
Ю.Т.Ахтемійчук**